

Onvoldoende voorzichtig werken in de boomverzorging: een strafbaar feit?

Recent heeft het OM naar aanleiding van een dodelijk ongeval een geldboete opgelegd aan twee bedrijven die langs een weg boomvellingen verrichtten. De weg was afgesloten voor verkeer, maar fietsers konden passeren wanneer er niet geveld werd. Het dodelijke ongeval ontstond toen een fietser, op het moment dat er net een boom geveld werd, wel in het werkvak was: de fietser werd geraakt en overleed. De opgelegde geldboete was in totaal 55.000 euro, en daar komt de schadevergoeding (aan de nabestaande van het slachtoffer) nog bij.

Auteur: Dirk de Bijl

Dirk de Bijl

Men kan onvoorzichtig of zelfs gevaarlijk werken, maar zolang het goed gaat, is dat geen strafbare onvoorzichtigheid

In het onderstaande artikel wil ik in het algemeen ingaan op deze zaak. Het doel is op vier punten wat uitleg te geven: de rol van het strafrecht, de rol van het OM, het aansprakelijk stellen van bedrijven en het strafbaar stellen van niet-professioneel werken.

Strafrecht

Het strafrecht heeft als doel het beschermen van de maatschappij door de bestrijding van criminaliteit. Er valt echter ook een aantal zaken onder het strafrecht omdat het maatschappelijk leven geregeld wordt door een groot aantal regels, waarvan de overtreding kan leiden tot schade, letsel of in het ernstigste geval de dood van personen. Het duidelijkste voorbeeld zijn

verkeersregels. Als een overtreding van die regels leidt tot een verkeersongeval, met de dood of letsel tot gevolg, kan er vervolging plaatsvinden voor 'dood of letsel door schuld'. Andere voorbeelden zijn arbeidsongevallen, maar ook gevallen van 'domme pech' in het dagelijkse leven, zoals de bloempot die van het balkon valt, een dug-out die instort of omvallende branddeuren. Ook professionele fouten (zoals in dit geval) kunnen leiden tot schade, letsel bij of de dood van derden.

Het gaat er dan om dat bij het uitvoeren van een handeling een fout gemaakt wordt die (achteraf) als een ongeoorloofd risico bestempeld wordt. Het gevolg (schade of letsel) is niet doelbewust, maar 'per ongeluk' ontstaan: door onoplettendheid of onvoorzichtigheid. In het strafrecht gaat het dan om 'schuld': het gevolg was 'vermijdbaar' en 'verwijtbaar', het had anders kunnen gaan en ook moeten gaan. Ook al gaat het om een ongeluk, toch wordt er een strafrechtelijk verwijt gemaakt, wat leidt tot strafrechtelijke aansprakelijkheid. De beoordeling komt in zekere zin overeen met de onrechtmatige daad in het civielrecht: er is een algemene zorgplicht geschonden, terwijl de gevolgen te voorzien waren en zodoende voorzorgsmaatregelen genomen hadden moeten worden. Het gebruik van het strafrecht is in deze zaken (aangaande regels die maatschappelijke ordening betreffen) meer symbolisch. Normaal gesproken wordt het strafrecht ingezet als uiterst middel, als er geen ander middel van rechtsherstel is of als dat niet zou volstaan. Maar het zijn veranderende tijden; er is een maatschappelijke vraag: nabestaanden van slachtoffers verwachten veel van het strafrecht als erkenning van leed, verdriet en gemis. Soms gaan het OM en de rechter daarin mee, maar exacte wetenschap is het niet. Het nalaten een onveilige verkeerssituatie op te heffen door wortelopdruk bij een asfaltweg heeft bijvoorbeeld wel geleid tot strafrechtelijke aansprakelijkheid, maar het uitbreken van een probleemtak wordt niet onder het strafrecht gebracht (en leidt niet eens tot civielrechtelijke aansprakelijkheid).

Wel is het zo dat het rechtsbelang in deze zaak, het verlies van leven, groot is. Als er een minder groot belang was, bijvoorbeeld zaakschade, was er mogelijk niet eens een zaak van gekomen. De dood van een persoon of zwaar lichamelijk letsel bij een persoon verhoogt de kans dat het strafrecht ingezet wordt.

In zekere zin is het ook pech dat er net iets verkeerd gaat: men kan onvoorzichtig of zelfs gevaarlijk werken, maar zolang het goed gaat, is dat geen strafbare onvoorzichtigheid (eventueel wel een overtreding de arboregels). Het gevolg bepaalt dus de strafbaarheid van de handeling, maar de ernst van het gevolg mag niet de schuldvraag bepalen. Vereist is dat er 'aanmerkelijk' onvoorzichtig of onoplettend gehandeld wordt; een marginale fout zal niet snel bestraft worden.

Want het uitsluiten van ieder risico kan niet en maakt efficiënt werken onmogelijk (en een beetje geld verdienen ook). Het gaat erom dat risico's 'beheerst' worden; voor ieder gevaar zou een beheersmaatregel genomen moeten worden (zoals ook voorgeschreven door de Taakrisico-analyse). In de paragraaf over onvoorzichtig werken wordt hier verder op ingegaan.

Strafbeschikking OM

Deze zaak betreft een strafbeschikking van het Openbaar Ministerie (OM): na onderzoek heeft het OM een straf (een geldboete) opgelegd. Normaal gesproken legt het OM de zaak voor aan de strafrechter om een oordeel te geven, maar het OM mag ook zelf een straf opleggen. Deze mogelijkheid is bedoeld als snelle afdoening van relatief simpele zaken die veel voorkomen. Voor de overheid goedkoper en efficiënter, en voor de degene die schuldig geacht wordt ook een manier om er snel vanaf te zijn en geen slepende rechtszaak te hoeven ondergaan.

Het is niet altijd zo, maar op twee punten kan een oordeel van de rechter anders uitvallen. Bij het OM speelt vooral het normatieve oordeel mee, de afkeuring van de vermeende overtreding van de veiligheidsnorm, terwijl de rechter in sommige gevallen meer oog heeft voor het daadwerkelijke verwijt dat de verdachte gemaakt kan worden. In drie bekende zaken probeerde het OM tot bij de Hoge Raad de verdachte wegens onoplettend/onvoorzichtig handelen veroordeeld te krijgen, terwijl de rechter tot een ander oordeel kwam.

Verder is de straf redelijk hoog; het gaat om een geldboete van de vijfde categorie (van 21.000 tot 83.000 euro). Dat is normaal wanneer een bedrijf wegens 'onveilige toestanden' wordt veroordeeld, maar meestal is de boete lager of in ieder geval deels voorwaardelijk. Daarbij komt nog de schadevergoeding; die kan in geval

van overlijden 20.000 euro zijn. Het ging tot voor kort wel alleen om daadwerkelijk geleden schade en niet zozeer om 'smartengeld' (tegenwoordig kan daar nog 20.000 euro bij komen voor 'affectieschade').

Desondanks kan het voor een door het OM als verdachte aangemerkt bedrijf een optie zijn wel de strafbeschikking te accepteren. Een slepend en moeilijk proces kan gevolgen hebben voor de goede naam van het bedrijf, terwijl het ook extra (advocaat)kosten met zich meebrengt. En een inschatting van hoe het rechterlijk oordeel uitvalt is moeilijk te geven; het zou ook strenger kunnen zijn. Het is dus te begrijpen als het bedrijf ervoor kiest de strafbeschikking te accepteren. Daarbij kan het nemen van de verantwoordelijkheid ingegeven zijn door maatschappijbewust ondernemen: toegeven dat er een fout gemaakt is en proberen die te herstellen.

Een bedrijf als dader

In dit geval heeft het OM het bedrijf strafrechtelijk aansprakelijk gesteld. In principe blijft gelden: 'degene die zaagt, heeft het gedaan', maar in feite zal vaak het bedrijf aansprakelijk gesteld worden als de werkzaamheden in het kader van de gewone bedrijfsuitvoering gedaan zijn. Fouten bij de uitvoering van werkzaamheden zullen daarom meestal voor rekening van het bedrijf komen. Zeker wanneer de fout 'in belangrijke mate in de hand gewerkt werd door de organisatorische omgeving waarin de werkzaamheden verricht moesten worden'. Dan is het meer een collectieve fout dan een individuele.

Het is dan voor het OM ook makkelijker om het bedrijf aansprakelijk te stellen. Als bij een collectieve fout het collectief aansprakelijk wordt gesteld, hoeft niet specifiek aangetoond te worden wie wat wist en wat gedaan heeft. Via de strafbaarheid van de 'feitelijk leidinggevend' kan er alsnog individuele strafrechtelijke aansprakelijkheid ontstaan (bijvoorbeeld van functies als directeur, projectleider, uitvoerder en voorman, afhankelijk van op welk niveau de 'fout' gemaakt is).

Onvoorzichtig werken

De juridische termen aangaande schuld zijn algemeen; in een specifieke zaak moeten die concreet en praktisch gemaakt worden. In verkeerszaken is er een groot aantal gedetailleerde regels dat het gedrag van verkeersdeelnemers regelt. In andere zaken zal de rechter (of nu het

OM) zelf zorgvuldigheidsnormen formuleren. Waar het gaat om professionele werkzaamheden, is er een verhoogde zorgplicht: er wordt strenger geoordeeld.

Concreet wordt door het OM genoemd de gebrekkige samenwerking tussen degenen die de bomen aan het vellen waren en degenen die het verkeer moesten tegenhouden. De veiligheidsmaatregelen waren wel genomen, maar niet voldoende nageleefd: blijkbaar was er wel een werkvak, maar door onvoldoende afspraken en communicatie is er een fietser in het werkvak gekomen, net toen er een boom geveld werd.

Het probleem ontstond doordat het werkvak openstond voor fietsers en voetgangers. Zo was het een reëel gevaar dat er een voorbijganger op een verkeerd moment zou passeren. De veiligste oplossing is het werkvak volledig afsluiten voor verkeer. Dat gaat niet altijd, bijvoorbeeld omdat de gemeente als eis stelt dat de weg toegankelijk moet blijven.

Als afsluiting niet mogelijk is, moet de toegang tot het werkvak gecontroleerd worden. Dit vereist duidelijke afspraken vooraf en individuele communicatiemiddelen (type Sena of 3M Peltor, geschikt voor een groepsgesprek) voor iedere persoon die werkzaamheden verricht (iedereen die iets ziet, kan de werkzaamheden stoppen). Het veiligste is dan dat het werkvak afgesloten blijft totdat degenen die vellen het weer vrijgeven. Extra veiligheidsmaatregelen kunnen zijn dat er toezicht is in de werkruimte en dat

wanneer er een boom geveld wordt dat ook nog eens in 'het net' doorgegeven wordt. Verder kan als zaagtechniek de (zijwaartse) Halterband toegepast worden, waardoor er een moment is waarop nog eens rond gekeken kan worden alvorens de boom valt.

De vraag is dan of de werkzaamheden zo afwijkend van dat veilige scenario uitgevoerd zijn, dat er sprake was van ongeoorloofde risico's die tot het aannemen van 'schuld' moeten leiden. Duidelijk is dat het voorzienbare gevaar voor verkeersdeelnemers verwezenlijkt is, ondanks de genomen maatregelen. Maar niet alle feiten worden duidelijk door het OM-persbericht. Speculeren is altijd lastig; wel kan nog een aantal vragen gesteld worden.

Volgens het OM is het ongeval veroorzaakt door de afspraken en de communicatie; die waren onvoldoende. Maar was dat zo onvoldoende dat er sprake was van aanmerkelijke onvoorzichtigheid? Als er de hele dag goed gewerkt is, maar net ten tijde van het ongeval minder, zou dat kunnen leiden tot een ander oordeel? Een andere vraag betreft het verkeersplan: mogelijk had al op dat niveau een andere afweging tussen veiligheid en doorstroming gemaakt moeten worden. Nog een (wat gevoeligere) vraag betreft het omgevings- en gevaarbewustzijn dat bij de verkeersdeelnemers verondersteld mag worden: in hoeverre moeten zij ook opletten om veilig te kunnen passeren? Hopelijk blijven die vragen onbeantwoord of is er in ieder geval geen nieuw ongeval waarbij

die vragen opnieuw aan bod komen. Duidelijk is dat volgens het OM eventuele onoplettendheid of miscommunicatie voor rekening van het bedrijf komt. Ook bij een ongeval als gevolg van een zaagfout (het 'te vroeg vertrekken van de boom') moet worden aangenomen dat dit het bedrijf aan te rekenen is.

Dit is een gevolg van een trend tot objectivering: het had anders kunnen gaan; daarom had het ook anders moeten gaan. Er wordt geredeneerd op grond van algemene normen en er is minder ruimte voor persoonlijke overwegingen. Wel wordt in sommige zaken aangenomen dat, hoewel de verdachte niet alles gedaan heeft om het ongeval te voorkomen, er sprake is van 'noodlot'. Er is dan geen sprake van 'schuld'.

Afsluiting

Het is dus een reële mogelijkheid dat door het OM een strafzaak begonnen wordt wanneer er als gevolg van het uitvoeren van werkzaamheden een persoon overlijdt. Het gaat dan niet om het vaststellen van een plicht tot schadevergoeding, maar een 'extra' straf voor de onoplettendheid en/of onvoorzichtigheid. Dat wordt gezien als een erkenning van de ernst van het gevolg, maar het is ook een gevolg van het hedendaagse streven naar veiligheid, in de zin van maximale uitsluiting van risico's. In eerste instantie zal het bedrijf aangesproken worden, maar de mogelijkheid bestaat dat 'feitelijk leidinggeven-den' ook aansprakelijk gesteld worden. Het streven naar het uitsluiten van risico's is deels begrijpelijk (het voorkomen van onnodige doden), maar opgelet moet worden dat dat streven niet doorslaat. Niemand die werkt in de boomverzorging zit te wachten op ongelukken met schade, letsel of erger. Voor degenen die de fout maken, is het vaak ook een drama. Daarbij, een 'fout' kan altijd wel gevonden worden; anders was het ongeval waarschijnlijk niet gebeurd.

Het is altijd lastig in deze zaken, want het idee is dat er ook recht gedaan moet worden aan (de nabestaanden van) het slachtoffer. Mogelijk is het beter de strafrechtelijke aanpak voor te behouden aan bedrijven die van onveilige toestanden een gewoonte maken, en bedrijven met een lange en goede staat van dienst strafrechtelijk gezien met rust te laten.

BE SOCIAL
Scan, lees & deel!